

BORGES BORGES

Şadi KOCABAS

Edebiyat dergilerinde imzasına sıkça rastladığımız, beş şiir ve bir söyleşi kitabı ile bir şiir antolojisinin sahibi Adem Turan'dan,

“Alalım artık şiiri, aşkı unutmuş adamların elinden”¹

“Nerede başlar zaman ve nerede biter
Melekler hangi derinlikte gizlenir
Başladığım bu hayat, dinlediğim sesler
Nereye götürür beni, hangi tarihe”²

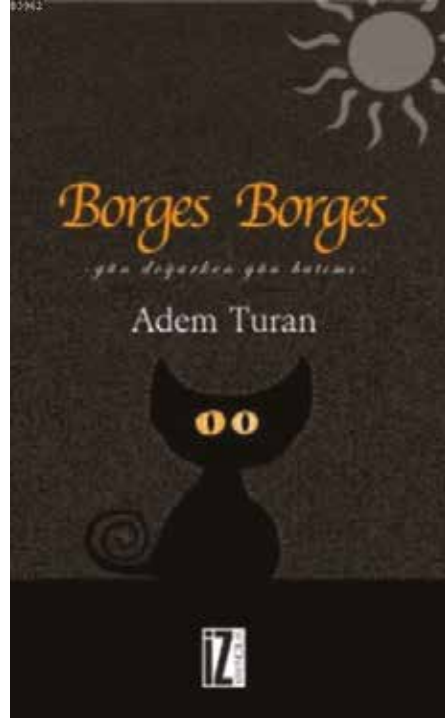
gibi kendini ve zamanı sorgulayan, hayâl ve estetiğe fantastik yürüyüşler yapan şiirler okumaya alışmıştık. Bu kez ondan, daha önce pek denenmemiş bir hamle geldi: “*Borges Borges*”³

1982’de Nobel Edebiyat Ödülü, Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez’e verildiğinde henüz üniversite öğrencisi olan Turan; bütün dünyada popülerlik kazanmış ve 1960’lardan sonra Türkiye’de de ilgi görmeye başlamış olan Latin Amerika edebiyatının başarılı temsilcilerinden Marquez’i, Cortazar’ı, Octavio Paz’ı, Vasconcelos’u yakından takip ediyor; Italo Calvino, Alejo Carpentier, Isabel Allende gibi şair ve yazarların öncüsü olduğu “büyülü gerçekçilik” akımının temsilcilerinden Jorge Luis Borges’in fantastik ile gerçeği birleştiren eşsiz anlatım dilini vazgeçilmez buluyordu.

1 Adem Turan, *Hayal Defteri*, Beyan Yayınları, İstanbul 1997.

2 Adem Turan, *Devamsızlar İçin*, Profil Yayıncılık, İstanbul 2014.

3 Adem Turan, *Borges Borges*, İz Yayıncılık, İstanbul 2016.

Adem Turan, *Borges Borges*,
İz Yayıncılık, Haziran 2016

“Büyülü gerçekçilik”te, gerçeklerin arasına serpiştirilen fantastik öğeler; masallar, efsaneler, mitler, mecazlar ve teşbihler okuyucuda bir yandan gerçeklik duygusu uyandırırken, diğer yandan da metne karşı tuhaf bir uzaklık hissi verir. Nesnel zaman ve mekân tanımlamaları yerine semboller ve çağrışımlara başvuru bu anlatım biçiminde; karakterlere ilişkin ayırt edici özellikler, birbirinden ancak olaylar karşısındaki tutumla belirginleşir. Bu, gerçekçiliğin kuru ve yavan, gerçeküstücülüğün ayakları yere basmayan anlatımından yeni bir ifade iklimine geçiş; fantastik ve gerçeğin harmanlanmasıdır.

Buenos Aires'te 1892'de Uruguay'lı bir anne ve Arjantin-İngiliz melezi bir babanın çocuğu olarak doğan şair, kısa hikâye ve deneme yazarı ve çevirmen Jorge Luis Borges'in, ilk yazı ve şiirleri 1930'lu yıllardan itibaren dergilerde görülmeye başlandı. Virginia Woolf ve William Faulkner gibi önemli yazarların eserlerini İspanyolcaya çevirdi. Buenos Aires Üniversitesinde ve ABD'de çeşitli üniversitelerde öğretim görevlisi olarak İngiliz ve Amerikan edebiyatı derslerine girdi.

Kitaplarla yoğun bir ilişkisi olan, henüz 32 yaşındayken görme yetisini kaybeden Borges; birçok otoriteye göre Samuel Beckett, Patrick White, Herman Hesse, Pablo Neruda ve Fernando Pessoa gibi yirminci yüzyılın üst düzey şair ve yazarları arasındadır. Tarih, bilim, sanat, dil, sonsuzluk konularını işleyen ve "alçaklık" kavramını ırkların, dinlerin, ideolojilerin üstünde, evrensel boyutta ele alan *Alçaklığın Evrensel Tarihi* adlı deneme kitabı, Arjantin'de tirajı en yüksek *Critica* gazetesinde tefrika edildikten sonra kitaplaştırıldı. *Labyrinths* adlı eseriyle Latin Amerikada en çok okunan yazar olmayı başaran, "gerçeküstücülük" üzerine yazdığı denemeleri ile de ün kazanan Borges; "büyülü gerçekçilik" akımının en önüne konmuş, sadece Güney Amerika edebiyatını değil çağdaş dünya edebiyatının bütününe etkilemiştir.⁴

Borges'in şiir ve hikâyeleri rüya ile gerçek arasında gidip gelir. "Üstkurmacanın" uç örneklerini verdiği eserleri, "post-modern" anlatımın en mükemmeli kabul edilir. Onun eserlerin-

de tarih, din, mitoloji, ironi, geleneksel değerler, krallar, şövalyeler, dönemin siyasetçileri, kitaplar birbirine geçmiş bir şekilde okuyucunun karşısına çıkar ve o, en ağır konuları bile ironinin en zeki örnekleriyle birbirine bağlar. Gerçeklerin ucundan, fantastik dokunuşlarla tutar.

Borges'in şiir ve hikâyelerine kitaplar, birer kahraman gibi yerleşirler. Onda, sürekli dalgalanarak akan bir zaman anlayışı ve hareketli, çok renkli, tasavvuru hayrete düşüren mekân tasarımlarına tesadüf ederiz. Düşler, anne, baston, merdiven, karanlık, kediler, ölüm, Tanrı, ayna, rüya, kaplanlar, bıçak, labirent, kitaplar, körlük gibi kavramlar onun şiir ve hikâyelerinin "leitmotiv" unsurları olup karmaşık bilinçaltı dünyasında boy gösteren yer yer kahramanlar, kimi kez de figüranlardır. İçindeki "diğer Borge" ile sık sık yüz yüze gelir. Bir hikâyesinde şöyle bir cümleye yer verir: "Bu sayfayı hangimiz yazıyor bilmiyorum."⁵ Gerçeklerle hesaplaşma, hayatın karmaşıklığı ve belirsizliği, özgürlük tutkusu; korkular, arzular, değişim, güç, güzellik ve cesaret kavramlarının yansımaları bütün eserlerinde fark edilir. "Çünkü edebiyatın başlangıcında mitos var, sonunda da öyle."⁶

Adem Turan, *Borges Borges* adlı şiir kitabıyla "Bir merhaba göndermeye çalıştım Borges'e, O'nu selâmlamak istedim."⁷ diyor. Doğrusu, bir şaire olan hayranlığını ona adanmış bir şiir

4 Jorge Luis Borges, *Şifre*, "J.Woodall önsözü" İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

5 Celal Üster, *Borges ve Ben- Çeviri*, Alfa Yayınları, İstanbul 1988.

6 J.L.Borges, *Yaratan*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

7 Adem Turan ile yapılan röportaj, www.star.com.tr, İstanbul 11.7.2016.

kitabıyla ortaya koymak, benzersiz bir duyarlılık. Turan, kitapta yer alan yirmi şiirle aşkları, hayalleri, tutkuları, zaafı ve korkularıyla Borges gibi bir fenomeni yine ona yakışır bir içtenlikle sunuyor.

“Borges’in Akşamı” şiirinde,

Göğe bakmak yerine, Borges

Sokakların puslu dilini çekermiş içine

Doldurmuş yüreğine çocukluğunu

Sarmalmış bedenini akşamın nar rengiyle

...

Böylece, geçermiş zaman yavaş yavaş

Geçermiş yılların ötesine, sessiz ve derinden

Hem gözlerinden akarmış öyküler üstadın,

Hem de harlı bir ateş gibi yüreğinden...

mırsallarıyla genç yaşlarda gözlerini kaybeden Borges’in iç dünyasındaki zenginliği ve ışığı vurgulayan Turan; karanlığın, onun edebiyat dehasını besleyen mucizevi bir kaynağa dönüş-tüğünü ifade ediyor.

Turan, “Borges’in Annesi” şiirinde ise

Kitaplar okurmuş annesi Borges’e

Doksan yaşlarında güçlü kuvvetli bir kadın

Bastığı yerleri titretirmiş inanın

Kırk merdiven çıkıp her gün

Ateşler içindeki oğluna

Masallar anlatmış göğe bakarak

Resimler yaparmış başucunda

Şarkı söyleyen çocuklara uçurtma

Uzaklara giden trenlere mendil asarmış

Ve uçsuz bucaksız çayırılar için

Kelebek resimleri çizermiş akşama değin

Çocuk ve gül kokusuyla dopdolu

İşte hep böyledir yüreği annelerin

diyerek Borges ile annesi arasındaki güçlü bir bağı yansıtıyor. Gerçekten de Borges, bir ara -beş yıl kadar süren sorunlu evlilik dönemi dışında- hep annesinin dizinin dibinde ve onun himâyesinde yaşamıştır.

Turan, aşağıdaki şiirinde de Borges’in şiir, deneme ve hikâyelerinde yer yer dokunduğu bir temayı işliyor:

İki Borges

Aslında Arjantinliymiş Borges, Buenos Aires’te yaşamış uzun yıllar

Bir ara öteki Borges’e rastlamış Cambridgêde, sabahleyin bir bankta

Sanki bir düşte gibiymiş ikisi de; hem varmış hem yokmuşlar

İki zamandaymışlar yani, birinin geçmişi ötekinin geleceğiymiş

Ve iki mekândaymışlar sanki, Cambridge ve Cenevre’de yanyana

Saatlerce konuşmuşlar ömür defterlerini sayfa sayfa açarak

Geriye dönüp bakarak geleceğe yürümüşler, sonra susmuşlar

Yirmili ve yetmişli yaşlarda iki Borges

Belki de bunu hiç yaşamamışlar

Tanrı’nın sürprizi işte! 69 Şubat’ında, sabah on sularında

Arjatinli Borges öteki Borges, Charles Nehri kıyısında

Bir an için, Borges’in hayatta olduğunu ve Adem Turan’ın, onun ruhu, esprisi ve felsefesinden damıttıklarınıyla oluşturduğu bu fantastik kitabından Borges’e şiirler okuduğunu hayal ediyorum. İki aydınlık tebessüm görüyorum.